

פרשת צו

שלא יאמר אדם לחברו אבא גדול מאביך.

בעבר מקובל היה לראות את העולם דרך שרשרת ההוויה. לאמור, העולם בנוי בהיררכיה מסוימת לפיה, בחלק העליון ביותר עומד האל ובתחתיתה נמצא הגיהנום. הפילוסופים של עידן הרנסאנס ממקמים את האדם במרכז שרשרת ההוויה. זה הופך את האדם למשהו מיוחד, כי הוא עומד במרכז הבריאה. ראייה פילוסופית זאת, ממקמת את האדם במקום של כבוד. על רקע התפיסות ביחס לאדם שהיו קיימות במזרח הקדום. ראייה פילוסופית זאת לשבח. בתקופת המזרח הקדום, האדם מוצג כמכשיר, כאמצעי, להשגת יעדים כמו כלכלה ופוליטיקה, לחילופין, כפי שעולה מהכתובים, במזרח הקדום, הצורך לשמור על ביטחון או על רכוש גובר על ערכם של החיים. עד כדי כך שאפילו גניבת רכוש הייתה עבירה שהיה עליה עונש מוות. במילים אחרות, רכוש ואדם הם בני חליפין וזה ראוי לשבח. זאת ועוד זאת, הפילוסופים מתקופת הרנסאנס מתחילים לדבר על Dignity כבוד אשר ניתן לאדם בגלל רום מעלתו מעצם היותו אדם. במילים אחרות אם היררכיה בבני האדם. תפיסות הללו היו בהמשך הבסיס לתפיסות הומנויות. עם זאת, דומה שהיה זה החידוש של המקרא. מכריזה התורה האדם ניבא בצלם אלוקים ומשום כך הינו בבואה של האל באשר זאת, יחס המקרא כלפי האדם הוא בכך שהאדם נתפס כנזר הבריאה. האדמה, השמיים וכל צבאם נוצרו רק למענו. תפקידו הוא למשול על תבל ויושביה, לכבשה, כסוכן הבית של אלוהים. ובאשר זאת לא ניתן לדבר על היררכיה בין בני האדם.

מאז עליתי ארצה מאתיופיה, זכיתי לפגוש וממחשיך לפגוש אנשים נהדרים, שהעם היהודי היושב בציון ובעולם יכול להתגאות בהם והם הרוב. עם זאת, נפגש אני, גם, בהזדמנויות שונות, עם קבוצות שונות החשים עליונות על קבוצה אחת על פני חברתה. מתוך טענות שונות: יותר ציוניים, יותר דתיים, יותר חכמים, או לחילופין יותר עשירים. זה מפליא אותי מחדש, כיצד בני האדם ובמיוחד יהודים אשר קראו את המשנה בסדהדרין "לפיכך נברא אדם יחיד... מפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחברו אבא גדול מאביך ושלא יהו מינין אומרים, הרבה רשויות בשמים" עדיין חשים פטרונות כלפי ה"אחר"?

אמנם השבת פרשת צו נקראת בשבת הגדול ומשום כך, איפוא, גם ההפטרות מיוחדת היא לשבת הגדול. עם זאת ברצוני, בכל זאת, להתייחס להפטרות השייכת לפרשה הנקראת בשנים רגילות. משום שיש בה לענות לשאלתנו לעיל. אומרת הנביא ירמיהו "עלותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציא (הוציא) אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שִׁמְעוּ בְקוֹל... " (פסוקים כ"א-כ"ג) הנביא מדבר בזלזול הקורבנות העם מחמיר גדול בכל נושא הקורבנות תוך כדי שהוא שטוף בפריצות, עוולות חברתיות קשות, השטופים בגנבה ברצח ובניאוף. הנביא מציין אירוע היסטורי לפיו ביציאת מצרים אלוקים לא ציווה את בני ישראל על עניין הקורבנות. ולכאורה הרי עובדה זאת הייתה ידועה לירמיהו לא פחות משהם ידועים לנו? אז מה המסר החבוי בציון עובדה זאת? עונה על כך לייבוביץ במצרים אכן לא ניתנה לישראל פרשת הקורבנות עם זאת אלוקים לדעת ציווה אותם משהו אחר. כה אמר ה' אלוקים" אומר ירמיהו "אנכי כרתי ברית את אבותיהם ביום הוציא אותם מארץ מצרים מבית כעבדים לאמר: מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך שש שנים". לאמור במצרים אלוקים ציווה אותם על שחרור עבדים, בשנה השביעית. הרעיון העומד בבסיס ציווי זה הוא שיון חברתי. דומה שהתשובה השנייה לכך מעלה קנוהל בספרו "מקדש הדממה". קנוהל מחלק בין תקופת בראשית והאבות לבין העידן שלאחר מכן. בתקופת בראשית והאבות, לא מתקיים כל פולחן; היסוד המוסרי הוא העומד במוקד יחסי האל והאדם. ובהמשך הפולחן תופס את מקומו של המוסר מצב זה יוצר מציאות חברתית היררכית המביא למשבר חברתי ודתי עמוק. ועל רקע זה נביאי התקופה יוצאים נגד הקיטוב המעמדי החרף, ומגנים את העשירים על זניחתם את הצדק החברתי ועל מסירותם הריקה מכל תוכן לפולחן. פתרונה הקיצוני של הנבואה הקלאסית לתופעות אלו הוא דחיייה של הפולחן הריטואלי והצגת טוהר המוסר כדרישה העליונה שדורש האל. לשורש טעות זאת מצביע הרמב"ם שהכוונה הראשונה אמנם היא שתשיגוני ולא תעבדו זולתי... והנה באתם אתם ובטלתם התכלית ההיא...ונשאתם מכוונים אל היכל ה' ומקריבים הקרבנות אשר לא היו מכוונים לכוונה ראשונה (הרמב"ם, מורה נבוכים ג' פרק ל"ב): נמצאנו למדים איפוא, שהרגשת עליונות על מאן דהן מכל סיבה שהיא או לחילופין חשיבה אגוצנטרית הלבושה בראייה סקטוריאלית או אינדיבידואלית הרי היא בחינת ביטול התכלית שלא מכוונת לכוונה הראשונה. התכלית היא המוסר והפולחן, יהא הפולחן אשר יהיה, הוא אמצעי להשגת תכלית זאת.

שבת שלום

שרון שלום
רב קהילת קדושי ישראל